

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף צב

(בעמוד הקודם)

אמר רב דיקלא דטען קבא: דקל המוציא קב פירות אסור לקצוץ אותו.

מיתיבי כמה יהא בזית ולא יקצצו רובע: מספיק רק רבע קב בשביל שיהא אסור לקצוץ! התשובה: זיתים שונים מתמרים כי הם חשובים יותר, ואפילו בשביל רבע קב כבר אסור לקוצצם.

א"ר חנינא לא שכיב שיבחת ברי: לא נפטר בני 'שבחת', אלא רק בגלל שהוא קצץ עץ תאנה שהיה עדיין מצמיח פירות.

ואם היה מעולה בדמים מותר: אם העץ יקר יותר מהפירות שלו, מותר לקצוץ אותו.

תניא נמי הכי: הגמרא דורשת את הפסוק "רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אתו תשחית וכרת וכנית מצור על העיר אשר הוא עשה עמך מלחמה". המילים 'עץ אשר תדע' מיותרות כי היה צריך להיות כתוב 'רק אשר לא עץ מאכל הוא'. ומזה לומדים שאפילו עץ מאכל מותר לקצוץ בשביל לבנות מצור.

וכי מאחר שסופו לרבות כל דבר: מכיון שהתורה לבסוף מרבה אפילו עצי מאכל שמותרים בקציצה, מדוע היא כותבת שמותר לקצוץ עצי סרק? התשובה: להקדים את עצי הסרק לעצי מאכל, שאם יש עצי סרק קוצצים אותם ולא עצי פרי.

יכול אפילו מעולה בדמים: אפילו אם העץ מאכל היעץ' שלו יקר יותר מהפירות, נעדיף לקצוץ עץ סרק על פניו? על כך נאמר 'רק' בלשון מיעוט למעט מקרה כזה.

שמואל אייתי ליה אריסיה: אריסו של שמואל הביא לו לאכול מהתמרים שלו והיה להם טעם של יין. שאל אותו שמואל לפרש הדבר, והוא אמר לו שהם צומחים ליד

גפנים. אמר שמואל 'הם מכחישים את היין כל כך! מחר תביא לי את השורשים שלהם'. כלומר תעקור אותם.

רב חסדא: ראה דקלים קטנים הגדלים בין הגפנים. אמר לאריסו 'תעקור אותם, כי ביין ניתן לקנות דקלים אבל בתמרים לא ניתן לקנות גפנים'.

משנה: אע"פ שהוא נותן לו: אפילו שהחובל בחבירו משלם לו את חמשת התשלומים, עדיין הוא צריך לבקש ממנו מחילה על הצער שגרם לו מהבושה. (ואמנם אחד מהתשלומים הוא 'צער', אלא שזהו צער הגוף ועדיין צריך לבקש מחילה על צער הנפש מהבושה. מהרש"א).

שנאמר ועתה השב אשת: לאחר שלקח אבימלך את שרי אשת אברהם, ה' עצר את הנקבים של אבימלך ואנשי ביתו (כפי שתבאר הגמרא להלן). ה' אמר לאבימלך בחלום הלילה "וְעַתָּה הֲשֵׁב אֶשְׁתְּ הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא וְיִתְּפֹלֵל בְּעֶדְךָ וְחַיָּה". ה' הורה לאבימלך לפייס את אברהם עד כדי כך שהוא גם יתפלל עליו שה' ירפא אותו ואת אנשי ביתו (מהרש"א).

האומר סמא את עיני: המבקש מחבירו 'תסמא את העין שלי' או 'תקטע את היד שלי', וחבירו שמע בקולו ועשה כן, חבירו חייב לשלם לו. וגם אם היה זה 'על מנת לפטור' כלומר שהוא אמר לחבירו 'תסמא את עיני על מנת להיות פטור מתשלומים' בכל אופן הוא חייב לשלם.

וכן האומר לחבירו 'קרע את כסותי' או 'שבר את כדי' ועשה כן, החבר חייב. אבל אם התנה איתו על מנת שיהא פטור, החבר פטור.

ואם אמר לחבירו שיזיק את גופו או אפילו ממונו של אדם אחר על מנת להיות פטור, ועשה כן, החבר חייב.

גמרא: ת"ר כל אלו שאמרו: כל הסכומים שנאמרו במשנה הקודמת שמשלם המבייש למתבייש, הם רק 'דמי בושתי', אבל על צער הבושתי אין נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה. (כלומר הכבוד של האדם נאמד בכסף, ואדם יכול לוותר על כבודו תמורת סכום כסף. אבל המבייש את חבירו, מלבד מה שפגם בכבודו גם ציער אותו צער נפשי שזלזל בכבודו. מפרשים).

קושיא: **דאשת נביא בעי אהדורי:** מהפסוק משמע שרק בגלל ששרה היתה אשת נביא צריך להחזיר אותה לבעלה. וכי אם לא הייתה אשת נביא לא היה צריך להחזיר אותה?

תירוץ: **אמר רבי שמואל בר נחמני:** היו כאן שתי הוראות - א. תחזיר את האישה כי היא אשת האיש. ב. אבימלך שאל את הקב"ה "הגוי גם צדיק תהרג? הלא הוא אָמַר לִי אֲחֹתִי הוּא וְהִיא גַם הוּא אָמְרָה אֲחִי הוּא בְּתָם לִכְבִּי וּבְנִקִּין כְּפִי עֲשִׂיתִי זֹאת". ועל כך ענה לו ה' - אברהם הוא 'נביא' כלומר הוא חכם גדול המשמיע דברי תוכחה (ראב"ד, תורת חיים), והוא לימד הלכות דרך ארץ: אורח שבא לעיר האם שואלים אותו על האשה שבא עימה האם היא אשתו או אחותו? ומכיון שהעבדים שלך שאלו את אברהם על שרי, הוא חשש שהם שטופים בזימה וכן ברציחה ולכן הוא הוצרך לשקר. ואם כן אתה לא צדיק, כי היית צריך ללמד את העבדים שלך דרך ארץ איך להתנהג.

מסיקה הגמרא: מכאן לומדים ש'בן נח' (= גוי) נהרג על עבירה שעבר גם אם לא ידע על האיסור, כי היה לו ללמוד והוא אשם שהוא לא למד.

כי עצר עצר ה': נאמר שם באבימלך "כִּי עָצַר עָצַר - הִנֵּה בָעֵד כָּל רָחֵם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל דְּבַר שָׁרָה אֲנֶשֶׁת אֲבִרְהָם". רבי אלעזר מבאר את כפילות הלשון.

שתים באשה, שכבת זרע ולידה: א. שלא תוכל לפלוט את השכבת זרע שבמעיה. ב. שלא תוכל ללדת.

קטנים = מי רגליים. פי טבעת = צואה.

בעד כל רחם: נאמר בפסוק הנ"ל.

הגמרא מביאה מאמרים שאומרים אנשים (או חז"ל) ומבארת את המקור שלהם

מנא הא מילתא דאמור רבנן כל המבקש רחמים וכו': מניין לומדים את מאמר חז"ל הנ"ל?

דכתיב וה' שב וכו': רעיו של איוב היו ראויים לייסורים כמותו, אלא שאיוב התפל עליהם והם ניצלו. מהלשון 'שב' לומדים שה' כבר שב את שבות איוב מהייסורים עוד קודם לרעיו וזאת בגלל שהוא התפלל עליהם. (מהרש"א).

אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהנא: אתה הבאת מקור משם ואני מביא מקור מכאן.

בסמוך לתפילת אברהם על אבימלך נאמר ששרה נפקדה ויִתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אַבְיִמֶלֶךְ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאִמְהָתָיו וַיֵּלֶדוּ: כִּי עָצַר עָצַר: וְהָיָה כְּעַד כָּל רֶחֶם לְבֵית אַבְיִמֶלֶךְ עַל דְּבַר שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַבְרָהָם: וְיִהְיֶה פֶקֶד אֶת שָׂרָה כְּאִשְׁרָא אָמַר מהסמיכות של הדברים ומלשון 'פקד' בלשון עבר, אנו לומדים שה' כבר פקד את שרה עוד קודם שפקד את אבימלך. ו'כְּאִשְׁרָא אָמַר' מתפרש כאשר אמר וביקש אברהם על אבימלך.

'בהדי הוצא לקי כרבא': ביחד עם הקוץ לוקה גם הכרוב. כלומר כאשר עוקרים את הקוץ הסמוך לכרוב, נעקר גם הכרוב יחד איתו. וזהו משל לשכנים של רשע שכשהוא נענש גם הם נענשים.

א"ל דכתיב "למה תריבו אלי כלכם פשעתם בי נאם ה'": הקב"ה אמר לירמיה 'כולכם פשעתם' דהיינו גם ירמיה בתוכם.

"עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורותי": ה' אומר זאת למשה, ולשון 'מאנתם' כולל גם אותו ואת אהרן.

"ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים": יוסף לקח חמשה מהאחים להיפגש עם פרעה. השאלה היא מי הם אותם חמישה?

אותן שהוכפלו בשמות: דן זבולון גד אשר ונפתלי. כשמשה רבינו בירך אותם (בפרשת וזאת הברכה) הוא אמר את שמם פעמיים. כגון "ולדן אמר דן גור אריה וכו'". הסיבה לכך כי הם היו החלשים שבאחים והם הוצרכו חיזוק. ולכן לקח אותם יוסף לפרעה, כדי שהוא לא יראה את הגיבורים ויקח את האחים להיות מפקדים בצבא שלו.

קושיא: יהודה נמי איכפולי מיכפל: הרי גם שמו של יהודה נכפל "וזאת ליהודה" ויאמר שמע ה' קול יהודה".

תירוץ: למילתיה הוא דאיכפל: לסיבה אחרת הוא הוכפל ולא בגלל שהיה חלש.

מדוע נכתבו ראובן ויהודה סמוכים "יחי ראובן ואל ימות ויהי מתיו מספר וזאת ליהודה"? בגלל שבכל הארבעים שנה שהיו ישראל במדבר עצמותיו של יהודה

(שעלו עם עם ישראל ממצרים) לא היו מחוברות זו לזו. בגלל שיהודה אמר ליעקב שאם הוא לא יחזיר את בנימין הוא יהיה בנידוי כל הימים. ואפילו שלבסוף בנימין חזר, 'קללת חכם אפילו על תנאי היא באה' והוא נענש.

מי גרם לראובן שיודה: בגלל שיהודה הודה במעשה תמר, עמד ראובן והודה גם הוא שהוא זה שבלבל את יצועי אביו. משה רבינו טען: וכי יצדק הדבר שעצמותיו של ראובן יהיו שלמות ואילו של יהודה יהיו מגולגלות? (רש"י סוטה). ואז התחברו עצמותיו למקומם.

אבל עדין לא העלו אותו למתיבתא דרקינא (= לשיבה של מעלה). ואז ביקש משה "ואל עמו תביאנו". והוא עלה. אבל עדיין הוא לא הבין מה אומרים שם החכמים והוא לא ידע לשאת ולתת איתם בלימוד. עד שאמר משה "ידיו רב לו". ועדיין לא עלתה ההלכה כמותו (הוא לא זכה לומר דבר המתקבל על חבריו. רש"י סוטה) עד שאמר משה "ועזר מצריו תהיה".

'בתר עניא אזלא עניותא': = אחר העני הולכת העניות.

אמר ליה דתנן עשירים מביאין וכו': את הביכורים שהיו מביאים העניים היו נותנים לכהנים יחד עם הסלים שהם הביאו, ובכך הם היו מפסידים את הסלים. אבל העשירים שהביאו את הביכורים בכלי כסף וזהב, לקחו איתם את הכלים הביתה.

"וטמא טמא יקרא": לא רק שהמצורע קיבל צרעת, אלא הוא צריך גם לבייש את עצמו ולומר בקול 'טמא! טמא! כדי שלא יתקרבו אליו.

מנא הא מילתא דאמור רבנן 'השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצילה'. וכן אומרים האנשים 'שיתין רהוטי רהוט ולא מטו לגברא דמצפרא כרך' = שישים רצים ירצו והם לא יגיעו לאדם שאכל בבוקר.

"לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש": בגלל שהם לא ירעבו אלא יאכלו ארוחת בוקר, זה יציל אותם מהשרב = מהחום בקיץ, ומהשמש = מהקור בחורף בעת זריחת השמש (מהרש"א ב"מ).

"ועבדתם את ה' אלהיכם וכו'": זו דרשה של מילות הפסוק **"וְעַבַּדְתֶּם אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְגֵרְךָ אֶת לַחֲמֶךָ וְאֶת מִימֶיךָ וְהִסְרְתִּי מִחֲלֶךָ מִקְרָבְךָ"**. בגלל הפת במלח והקיתון של מים 'והסירותי מחלה מקרבך'.

מחלה זו מרה: הפרשה יתירה של בלוטת ה'מרה' גורמת למחלות רבות (רש"י ב"מ).
'מחלה' בגימטריא 83 לרמז על 83 המחלות שטמונות בה.

'חברך קריין חמרא אוכפא לגביך מוש': = חברך קרא לך 'חמור', קח את האוכף ושים אותו על גבך. כלומר תודה לדבריו ואל תתווכח איתו.

"ויאמר הגר שפחת שרי וכו'": הגר ברחה משרה כדי לא להיות 'שפחה'. ובכל אופן כשהמלאך קורא לה בתואר 'שפחה', היא עונה לו על שרה בתואר 'גבירה'.

'מילתא גנאה דאית בין קדים אמרה': = דבר מגונה שיש בך תקדים ותאמר אותו לפני שאחרים יאמרו לך אותו.

א"ל: דבר זה לומדים מאליעזר שכשבא אל בית בתואל לקחת את רבקה, הוא פתח ואמר להם שהוא עבד של אברהם.

'שפיל ואזיל בר אווזא ועיניה מטייפי': = האווז הולך גוחן כלפי מטה, אבל עיניו משוטטות למעלה בחיפוש אחר מזון. כלומר אפילו שאדם צריך להיות עניו אבל אין לא להתבייש מלשאול בלימוד או בפרנסה וכן לתבוע את חובותיו.

"והטיב ה' לאדני וזכרת את אמתך": דברים אלו אמרה אביגיל לדוד כאשר הוא בא להרוג את נבל הכרמלי בעלה. היא שכנעה אותו שלא יעשה זאת וה' כבר יהרוג אותו. ואז רמזה לו שלאחר שימות בעלה שיזכור את יופיה. ובאמת לאחר מותו לקחה דוד לאישה.

'שיתין תכלי מטייה לכנא דקל חברה שמע ולא אכל': = שישים מכאובים מגיעים לשיניים של אדם השומע את קולו חבירו שאוכל והוא לא אוכל. כלומר שכואב לאדם שאחרים נהנים והוא לא נהנה.

"ולי אני עבדך ולצדוק הכהן ולבניהו בן יהוידע ולשלמה עבדך לא קרא": דברים אלה אמר נתן הנביא לדוד המלך כאשר אדוניו הכריז על עצמו כמלך. נתן הנביא בדבריו הזכיר את עצמו ראשון קודם לשלמה, אפילו שעיקר הנושא היה מלכותו של שלמה (רי"ף עין יעקב), כי הדבר כאב לו אישית.

"ויבאה יצחק האהלה וכו'": מיד לאחר שיצחק התחתן עם רבקה נאמר שאברהם לקח את 'קטורה' לאישה. הטעם כי אברהם התקנא ביצחק.

‘חמרא למריה טיבותא לשקיייה’: = היין שייך למלך אבל הכרת הטובה נאמרת לשר המשקים המוזג את היין לאנשים. זאת אומרת אנשים מכירים טובה למי שנתן להם אותה אפילו שהוא לא המקור שלה.

‘וסמכת את ידך עליו וכו’: הקב"ה אמר למשה לסמוך את ידיו על יהושע ואז הקב"ה יעניק ליהושע חכמה. לאחר מכן נאמר בפסוק שיהושע התמלא בחכמה בגלל שסמך משה את ידיו עליו. אפילו שמשה היה רק כמו המשרת שמוזג את החכמה מהמלך ליהושע.

‘כלבא בכפניה גללי מבלע’: = כלב רעב אפילו אבנים הוא בולע.

‘נפש שבעה תבוס נופת ונפש רעבה כל מר מתוק’: נפש שבעה רומסת דבר מתוק, ונפש רעבה אפילו דבר מר מתוק בשבילה.

‘מטייל ואזיל דיקלא בישא גבי קינא דשרכי’: = מטייל והולך דקל רע ליד עצי סרק. כלומר דרכו של דקל רע לצמוח ליד עצי סרק. וזה משל לרשע שהולך ומתחבר לרשעים כמותו.

אמר ליה: הדבר הזה נמצא בתורה, בנביאים, בכתובים, במשנה, ובברייטא.

‘ויתלקטו אל יפתח אנשים רקים ויהיו עמו’: מהלשון ‘עימו’ משמע שהוא היה ריק כמותם (יעב"ץ).

כל המחובר לטמא טמא כל המחובר לטהור טהור: ‘וו’ מתכת המשמש למיתלה, שתחבו אותו ללוח עץ, אינו מקבל טוהא כמו שהלוח אינו מקבל טומאה. אבל אם תחבו אותו לכלי המקבל טומאה גם ה’וו’ מקבל טומאה.

לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב: רבי אליעזר סובר ש’זרזיר’ הוא עוף טמא וההוכחה לכך בגלל שהוא מתחבר לעורבים.

‘קרית חברך ולא ענך רמי גוזא רבה שדי ביה’: = אם הוכחת את חברך והוא לא התייחס אליך, תרים כותל גדול ותזרוק עליו. כלומר תדחה אותו שיפול ברשעותו.

א"ל: נאמר **‘יען טהרתך ולא טהרתך, מטמאתך לא טהרתך עוד’.**

‘בירא דשתית מיניה לא תשדי ביה קלא’: = בור ששתית ממנו אל תזרוק בו אבן. כלומא אם נהנית ממשוהו פעם אחת אל תבזה אותו יותר.

'אי דלית דורא דלינא ואי לא לא דלינא': אם תסחוב איתי את המשא אני אסחוב אותו, אבל אם לא תסחוב איתי אני לא אסחוב אותו. כלומר אדם לא רוצה להיכנס לעיסקה בסיכון או לקחת על עצמו עול לבדו בלי שמישהו נוסף משתתף איתו.

'כד הוינן זוטרי לגברי השתא דקשישנא לדרדקי' = כאשר הינו קטנים נחשבנו ל'גברים' ועכשיו שהזדקנו אנו נחשבים ל'תינוקים'.

אמר ליה מעיקרא כתיב וה' הולך לפניו: בתחילת מסעם במדבר ה' הנהיג את עם ישראל בעמוד הענן ועמוד האש, ואילו לאחר מכן ה' אמר שהוא ישלח מלאך שינהיג אותם. (אמנם משה ביטל זאת בתפילתו).